

Poznań, 7 czerwca 2022

Dr hab. Magdalena Kamińska, prof. UAM
Instytut Kulturoznawstwa
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

RECENZJA

dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej doktor Magdaleny Zdrodowskiej w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o kulturze i religii

Niniejsza ocena dorobku naukowego doktor Magdaleny Zdrodowskiej została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich dotyczy aktywności naukowej Habilitantki – publikacji, współpracy naukowej oraz dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego, druga zaś – wskazanego przez nią głównego osiągnięcia badawczego. W zakończeniu recenzji zamieszczam konkluzję będącą wynikiem przeprowadzonej oceny.

Ocena aktywności naukowej Habilitantki

Doktor Magdalena Zdrodowska związała swoją naukową aktywność przede wszystkim z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie. Na tej uczelni w 2004 roku otrzymała tytuł magistra etnologii i antropologii kulturowej, a w 2006 roku – tytuł magistra filmoznawstwa ze specjalizacją medioznawczą. W 2010 roku na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce na podstawie rozprawy *Telewizja jako forma komunikacji międzykulturowej – analiza medioznawcza i etnograficzne badania publiczności*. Warto podkreślić, że dysertacja ta została opublikowana (jako *Telewizja na pograniczach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013).

Najważniejszy kierunek prowadzonych przez doktor Zdrodowską badań to kulturowe i techniczne konteksty niepełnosprawności, szczególnie niesłyszenia. Konsekwentne i wnikliwe pogłębianie tej tematyki przez szereg lat uczyniło z niej międzynarodowej klasy ekspertkę od tych zagadnień (zaś w Polsce jedyną na tak wysokim poziomie kompetencji). Doktor Zdrodowska z sukcesami zajmuje się nią nie tylko w ramach polskich, ale również międzynarodowych sieci naukowych (International Committee for the History of Technology, The Society for the History of Technology, MediaArtHistory). Współpraca z tymi stowarzyszeniami obejmuje m.in. udział w ciałach kierowniczych i radach programowych konferencji, co jednoznacznie świadczy o międzynarodowym uznaniu, którym cieszy się dorobek Habilitantki.

W ramach aktywnej współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi i grupami badawczymi doktor Zdrodowska wykładała także na University of Sheffield, na Karlsruher Institut für Technologie oraz w CENSE (Central European Network for Sonic Ecologies). Współpracowała z badaczami z University of Sheffield, Curtin University, University of West London oraz University of Surrey, co zaowocowało artykułami w tomach zbiorowych publikowanych w renomowanych wydawnictwach. W 2021 roku uzyskała finansowanie na rozwój kierowanej przez siebie międzynarodowej platformy badawczej *Disability Studies in Eastern Europe – Reconfigurations*. W 2019 roku była członkinią Rady Programowej międzynarodowej konferencji *RE:SOUND Media Art History* (Aalborg, Dania), a także koordynatorką ścieżki *Art and Technology* i organizatorką panelu *Hearing/non-hearing, Technology and Art* w ramach tej konferencji.

Współpraca z polskim środowiskiem naukowym podejmowana przez doktor Zdrodowską jest równie intensywna i bogata. Współpracowała z badaczami afiliowanymi w takich instytucjach jak Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Uniwersytet Mikołaja Kopernika czy Uniwersytet Wrocławski, przygotowując numery tematyczne czasopism, wystąpienia konferencyjne, wykłady oraz seminaria. Z ostatnią wymienioną uczelnią podjęła współpracę przy finansowanym z programu NPRH projekcie badawczym *Kulturoznawstwo polskie. Historia i dziedzictwo dyscypliny*. Jest pomysłodawczynią i współorganizatorką *Disability Studies in Poland Seminar* – wykładów i warsztatów dla polskich badaczy zainteresowanych studiami o niepełnosprawności. Należy do Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego oraz Polskiego Towarzystwa Badań nad Filmem i Mediami. W 2013 roku brała udział w organizacji II Zjazdu Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego jako sekretarz Rady Naukowej, a owocem tego wydarzenia były dwie współredagowane przez nią monografie naukowe. Od roku 2010 jest członkinią redakcji „Przeglądu Kulturoznawczego”. W latach 2016-2018 pełniła funkcję sekretarza redakcji „TransMissions: The Journal of Film and Media Studies”, anglojęzycznego czasopisma wydawanego przez Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wiodącą część pracy badawczej doktor Zdrodowskiej można zakwalifikować jako wpisującą się w program kulturowych studiów nad głuchotą (*deaf studies*) i/lub studiów nad dźwiękiem (*sound studies*). Dotychczas główną jej pracą z tej dziedziny jest przedstawiona do oceny jako osiągnięcie habilitacyjne monografia autorska *Telefon, kino i cyborgi. Wzajemne relacje niesłyszenia i techniki* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2021). Powstała ona w wyniku realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków przyznanych przez Narodowe Centrum Nauki w ramach programu SONATA (projekt badawczy nosił tytuł *Telefon, kino i cyborgi. Relacje rozwoju technologii i społeczności niesłyszących w XX i XXI wieku*). Tematyce tej doktor

Zdrodowska poświęciła również liczne artykuły publikowane w czasopismach naukowych. Uzyskała też grant badawczy *Trąbki słuchowe dla głuchych w XX i XXI wieku. Losy akustycznych wzmacniaczy w czasach elektryczności i elektroniki*, przyznany w 2020 roku przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Ściśle powiązany z powyższym wątkiem jej badań są strategie wykorzystywania mediów elektronicznych przez głuchych aktywistów do organizowania się w Sieci, animowania własnej wspólnoty oraz promocji kultury Głuchych. W ramach tej części swojej pracy badawczej doktor Zdrodowska interesowała się szczególnie fenomenem adaptowania do polskich warunków amerykańskiej koncepcji kultury Głuchych oraz idei Głuchoty jako tożsamości mniejszościowej. Polem tematycznym eksplorowanym przez doktor Zdrodowską jest również współoddziaływanie na siebie technik związanych z niesłyszeniem oraz kinematografii. Aktualnie realizuje badania w zakresie relacji niesłyszenia i kina dzięki finansowaniu uzyskanemu z Narodowego Centrum Nauki na projekt *Głucha historia kina*, przyznanemu na lata 2020-2024 w ramach programu OPUS.

Kolejnym – ponownie ściśle powiązany z wymienionymi powyżej – obszarem badań prowadzonych przez doktor Zdrodowską są studia nad dźwiękiem (*sound studies*). W tym zakresie doktor Zdrodowska działa w ramach dwóch sieci naukowych. Aktywność pierwszej, polskiej, koncentruje się wokół serii konferencji *Słuchanie medium*, organizowanej przez badaczy związanych z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Koninie. Drugą siecią jest międzynarodowe stowarzyszenie Central European Network for Sonic Ecologies (CENSE). Wyniki badań w zakresie studiów nad głuchotą oraz studiów nad dźwiękiem doktor Zdrodowska prezentowała podczas 22 konferencji międzynarodowych i 6 konferencji krajowych, w tym na zjazdach Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego i Polskiego Towarzystwa Badań nad Filmem i Mediami.

Inspiracje wynikające z badań w zakresie studiów nad głuchotą doprowadziły Habilitantkę do zainteresowania się studiami o niepełnosprawności (*disability studies*). Jeśli chodzi o tę dziedzinę, w piśmiennictwie międzynarodowym występowała w roli recenzentki monografii naukowych; pracowała również jako tłumaczka tekstów. Posiada skonkretyzowane plany na przyszłość dotyczące dalszego zaangażowania w badania nad niepełnosprawnością, związane z wspomnianą już platformą *Disability Studies in Eastern Europe – Reconfigurations*. Jej działanie w latach 2022-2024 zostało zapewnione dzięki finansowaniu Priorytetowego Obszaru Badawczego POB Heritage Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Trzecim polem zainteresowań badawczych doktor Zdrodowskiej są uwarunkowania rozwoju kulturoznawstwa jako dyscypliny naukowej. Była wykonawczynią w projekcie badawczym *Kulturoznawstwo polskie. Historia i dziedzictwo dyscypliny*, który w latach 2014-2018 realizowany był przez grupę badaczy z różnych ośrodków naukowych w Polsce pod

kierownictwem dr. P. J. Fereńskiego (projekt został sfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki). W ten sposób powstała *Antologia tekstów polskiego kulturoznawstwa* (red. P. J. Fereński, A. Gomółka i K. Moraczewski, Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2017). Habilitantka przeprowadziła i opracowała wywiady, które weszły w skład *Historii mówionej polskiego kulturoznawstwa* (red. P. J. Fereński, A. Gomółka, K. Moraczewski, P. Majewski, Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2017). Współredagowała również monografię zbiorową *Kulturoznawstwo polskie. Przeszłość, przestrzeń, perspektywy* (red. P. Fereński, A. Gomółka, M. Wójcicka, M. Zdrodowska, Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2018).

Przedmiotem zainteresowania Habilitantki było także, szczególnie w pierwszych latach naukowej aktywności, wykorzystanie mediów elektronicznych w badaniu kultury. W autorski sposób połączyła tu przygotowanie etnologiczne – zwłaszcza praktyczną i teoretyczną znajomość metody etnograficznej i zasad prowadzenia badań terenowych – z warsztatem medioznawczym. Szczególnie frapowały ją w tym zakresie kwestie metodologiczne, głównie perspektywy rozszerzenia tradycyjnej koncepcji terenu, sformułowanej w celu prowadzenia badań etnograficznych offline, na komputerowo zapośredniczone praktyki komunikacyjne. W ramach *case studies* analizowała także poszczególne zjawiska z dziedziny cyberkultury.

Rolą mediów elektronicznych we współczesnych badaniach kultury zajmowała się podczas pobytu badawczego w Schulich Business School na York University (Toronto), gdzie w 2011 roku dołączyła do seminarium prowadzonego przez międzynarodowy autorytet w tej dziedzinie – Roberta V. Kozinetsa. W trakcie pobytu poprowadziła seminarium poświęcone relacjom między mediami elektronicznymi a grupami wykluczonymi. To właśnie to doświadczenie skierowało uwagę doktor Zdrodowskiej na praktyki wykorzystywania mediów elektronicznych – a następnie szeroko pojętej techniki – przez osoby niesłyszące. Temat ten wraz z upływem czasu stał się najważniejszym polem aktywności naukowej Habilitantki i jego właśnie dotyczy przedstawione przez nią główne osiągnięcie badawcze.

W ramach aktywności dydaktycznej doktor Zdrodowska od 2009 roku prowadzi zajęcia w Instytucie Sztuk Audiowizualnych Uniwersytetu Jagiellońskiego (wiedza o kulturze, wiedza o mediach i metodologia badań kulturowych). Prowadziła również zajęcia na Wydziale Polonistyki i Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pod jej opieką powstało 30 prac licencjackich. W 2019 roku pełniła rolę tutora w ramach szkoły letniej „Technology and Power” Summer School organizowanej przez International Committee for the History of Technology.

Habilitantka jest aktywnie zaangażowana w działania administracyjne i organizacyjne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Kluczowym jej osiągnięciem w tym zakresie była kadencja na stanowisku zastępcy dyrektora Instytutu do spraw dydaktycznych (2017-2020). Ponadto brała

udział w pracach Komisji Rekrutacyjnej Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, a od 2010 roku jest przedstawicielką niesamodzielnych pracowników nauki w Radzie Instytutu Sztuk Audiowizualnych.

Doktor Zdrodowska jest aktywnie zaangażowana w popularyzację nauki. W ramach współpracy Instytutu Sztuk Audiowizualnych UJ z IV Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie prowadziła dla licealistów lekcje wiedzy o kulturze. W 2021 roku nawiązała współpracę z fundacją Uniwersytet Dzieci. O wynikach swoich badań w zakresie studiów nad głuchotą opowiadała na antenie radia TOK FM i Radia Kraków. Od kilku lat współpracuje z warszawskim Teatrem 21.

Podsumowując, na dorobek podoktorski Habilitantki składają się: 1 autorska monografia, 19 artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych, 10 rozdziałów w monografiach wieloautorskich (w tym 3 w języku angielskim), współredakcja 3 numerów tematycznych czasopism („Teksty Drugie”, „Kultura Współczesna”, „TransMissions”), 3 monografii wieloautorskich oraz 1 autorskiej monografii. Przetłumaczyła z języka angielskiego i czeskiego 3 artykuły oraz 1 monografię naukową. Była kierowniczką aż 3 grantów badawczych, a jako wykonawczynie uczestniczyła w 2 kolejnych. Wzięła udział w 14 naukowych konferencjach krajowych oraz aż 24 międzynarodowych; współorganizowała 2 konferencje międzynarodowe, zorganizowała 3 sesje tematyczne na tychże, moderowała wreszcie liczne krajowe oraz międzynarodowe wydarzenia naukowe i popularyzatorskie.

Dorobek naukowy doktor Zdrodowskiej w okresie od uzyskania stopnia doktora oceniam bardzo pozytywnie. Jest on nie tylko urozmaicony pod względem typów aktywności i więcej niż zadowalający pod względem ilościowym, ale też niezwykle spójny i zarazem odpowiednio pogłębiony na poziomie jakościowym, zwłaszcza w wymiarze teoretycznym, co w wypadku postępowania habilitacyjnego ma szczególne znaczenie. Trudno znaleźć w nim jakiegokolwiek mankamenty czy obszary braku. Habilitantka dzięki swojej pracowitości, inicjatywie i konsekwencji niewątpliwie wypracowała sobie reputację rozpoznawalnej i uznanej nie tylko w polskim świecie naukowym ekspertki od wyżej omówionych zagadnień.

Ocena osiągnięcia głównego

Przedstawiona jako osiągnięcie główne monografia autorska *Telefon, kino i cyborgi. Wzajemne relacje niesłyszzenia i techniki* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2021, 492 strony) jest, jak deklaruje Autorka, wynikiem wieloletnich badań, kwerend i udziału w projektach badawczych. W przeważającej części sfinansowano je z grantu badawczego *Telefon, kino i cyborgi. Relacje rozwoju technologii i społeczności niesłyszących w XX i XXI wieku*, który dr Zdrodowska otrzymała w 2015 roku w ramach programu SONATA Narodowego Centrum Nauki.

W przedmiotowej monografii Autorka analizuje relacje między technikami wspomagającymi komunikację a kulturowo-społecznymi relacjami, uwarunkowaniami i problemami osób niesłyszących. Wykorzystuje w tym celu stricte kulturoznawczy aparat pojęciowy i narzędzia badawcze. Tym samym łączy elementy studiów nad głuchotą (*deaf studies*), studiów o niepełnosprawności (*disability studies*) oraz studiów nad nauką i techniką (*science and technology studies*), które lokuje w perspektywie historii techniki, z tradycją polskiego kulturoznawstwa. Swoją przedmiot badań osadza przy tym na szerokim tle złożonych, wielowymiarowych procesów, które kształtowały życie społeczne Zachodniej Europy i Stanów Zjednoczonych w XIX i XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem intensywnej medykalizacji i profesjonalizacji coraz liczniejszych wymiarów ludzkiego życia.

Książka podzielona jest na dwie części. Pierwsza z nich składa się z trzech, a druga z dwóch rozdziałów. Część pierwsza, zatytułowana *Niech usłyszysz. Technologie dla głuchych*, skupia się na kulturoznawczej analizie specyficznego przedmiotu, jakim jest proteza. Autorka rozumie tę kategorię bardzo szeroko, bo jako wszelkie urządzenia techniczne projektowane z myślą o osobach nie(do)słyszących – poczynając od XIX-wiecznych tub akustycznych aż po współczesne bioniczne implanty ślimakowe. Technologie te zwykle interpretowane są jako medyczne urządzenia asystujące, „ratownicze” i wspierające, które mają pomagać osobom niesłyszącym w pełniejszym (czyli rzekomo „lepszem”) włączaniu się w życie społeczne poprzez kompensowanie zdrowotnych deficytów. Jednak, jak podkreśla doktor Zdrodowska, w tradycji kultury Głuchych podobne odczytania oceniane bywają krytycznie – jako narzędzia przemocowej normalizacji, a także np. zagrożenie dla języków migowych („unikalnego modusu komunikacji, a przez to i kulturowej specyfiki Głuchych”, cytując za autoreferatem), które okazują się istotnym źródłem tożsamościowej autoidentyfikacji.

Jednocześnie nie wolno zapominać, że – jak zwraca uwagę Autorka – sukcesywne ulepszanie technologii protez słuchu miało zawsze charakter szerokokontekstowy, ściśle wiążąc się z rozwojem innych dziedzin techniki, kultury i sztuki, na przykład z wzrostem ogólnej tendencji do miniaturyzacji i zwiększania portabilności urządzeń. Wybór takiego (bardzo kulturoznawczego) modelu narracji o technologii oceniam wysoko, ponieważ chroni ona przed redukcjonizmem, determinizmem technologicznym i wypaczającymi uproszczeniami rodem ze szkolnych podręczników.

Uwzględniając wspomniane głosy krytyczne, w drugiej części książki – *Zobaczmy to. Technologie głuchych* – Autorka poddała analizie innowatorstwo i sprawstwo samych niesłyszących, aktywnie uczestniczących w poszukiwaniu nowych rozwiązań technologicznych

wspomagających ich w codziennym funkcjonowaniu. Za przykład posłużyła jej tu analiza mało znanego fenomenu partycypacji niesłyszących w rozwoju telefonii oraz kinematografii.

Autorka zaznacza, że – zgodnie z koncepcją „głuchego pożytku” (*deaf gain*) H-Dirksen L. Bauman i Josepha J. Murraya – rozwiązania te często miały charakter pionierski względem popularyzujących się później praktyk technologicznych i kulturowych. Przedstawiając historie niesłyszących innowatorów doktor Zdrodowska, jak sama przyznaje, pragnęła przede wszystkim oddać sprawiedliwość aktywności, kreatywności i autonomii osób z niepełnosprawnościami, które często postrzegane są jako pasywni beneficjenci rozwiązań przygotowywanych dla nich przez (słyszących) profesjonalistów. Tym samym jednoznacznie ulokowała swoją monografię po stronie krytycznej analizy zjawisk głuchoty i niepełnosprawności, traktowanych często jako badawcza domena nauk medycznych, pedagogicznych i społecznych, a co gorsza, rozpatrywanych w nich protekcyjnie i krzywdząco wąsko – wyłącznie w kategoriach mankamentu czy problemu.

Pierwszy rozdział pierwszej części książki – (*Coraz bliższe ciału*) *techniki słyszenia* – stanowi rekonstrukcję historii protez słuchu, „poczynając od XIX-wiecznych tub działających w oparciu o mechaniczne wzmacnianie fal dźwiękowych, przez elektryczne aparaty słuchowe przetwarzające je na fale elektryczną, aż po implanty ślimakowe stymulujące bezpośrednio nerw słuchowy” (cyt. za autoreferatem). Warto zwrócić uwagę, że Autorka, choć dokonuje chronologicznego uporządkowania omawianych wynalazków, odżegnuje się od odczytań ich rozwojowej drogi w kategoriach „postępu” znaczonego przełomowymi odkryciami genialnych wynalazców. Znajomość pułapek, które kryją się w niezwykle popularnej praktyce modelowania narracji historii techniki na sposób ewolucyjny, ponownie dowodzi wysokiej świadomości teoretyczno-metodologicznej Autorki.

Dalej na przykładzie wiktoriańskich aparatów akustycznych doktor Zdrodowska rozważa problematykę widzialności i tym samym społecznego odbioru protez. Zakłada, że niezależnie od tego, jak fizycznie skuteczne byłoby tego rodzaju urządzenie, psychiczny dyskomfort doświadczany przez użytkownika podczas korzystania z protezy znacznie upośledza jej faktyczną efektywność. W perspektywie kulturoznawczej szczególnie istotny okazuje się tu czynnik wstydu doświadczanego podczas użytkowania aparatu słuchowego, który musi być brany pod uwagę podczas projektowania takowych, wpływając m.in. na ich miniaturyzację. Autorka analizuje wreszcie najnowsze, bioniczne protezy słuchu, rozważając je nie tylko w kontekście historii technologii medycznych, ale i studiów nad dźwiękiem, wykorzystując kategorię dźwięku akuzmatycznego.

W drugim rozdziale (*Nie*)*słyszenie i nowoczesność* wskazuje, w jaki sposób medykalizacja oraz profesjonalizacja rozwijające się w kulturze Zachodu i zdobywające sobie nieustannie nowe tereny wpłynęły na społeczne i kulturowe funkcjonowanie osób niesłyszących oraz percepcję

zjawiska głuchoty. W jednoznacznie krytycznym duchu opisuje, jak wokół niesłyszących osób stopniowo gromadziło się gęstniejące grono specjalistów. W ten sposób głusi z grupy sprawczych, autonomicznych konsumentów ery wiktoriańskiej stali się pacjentami poddawanych reżimom opieki w ramach medycznej i państwowej kontroli. Autonomię tę starali się odzyskać i borykają się z tą kwestią do dziś, zaś technologia im dedykowana odzwierciedla historię tych zmagania.

W bodaj najciekawszym rozdziale trzecim, zatytułowanym *Proteza – technologiczne i społeczne ekologie*, Autorka rozważa, jak zmienia się protetyczny dyskurs, kiedy praktyki użytkowników oraz zmiana społecznych i kulturowych uwarunkowań demedycalizują go, uwalniając ze stygmatu tematyki interesującej tylko dla samych głuchych i wąskiego grona specjalistów. Może wówczas stać się nie tylko przedmiotem krytycznego namysłu, ale również inspiracją dla wielu odległych od medycyny dziedzin, zwłaszcza gdy zostaje postawione pytanie o jej znaczenie dla szeroko rozumianej bioróżnorodności. Może wówczas stać się np. osią narracji o cyborgizacji czy metaforą wykorzystywaną do opisu ogólnej relacji człowieka z techniką. Szeroki opis krytycznej reakcji kultury Głuchych na pojawienie się wszczepianych do wnętrza ciała implantów ślimakowych staje się przykładem tego, że protezę można również uczynić ważnym elementem autoidentyfikacji i wyrazistą granicą przynależności do wspólnoty.

Druga część książki – *Zobaczmy to. Technologie głuchych* – skoncentrowana jest na rozwiązaniach technicznych, które (współ)tworzyli sami niesłyszący. Jak się okazuje, ich podejście do protetyki znacząco różni się od typowych dla słyszących specjalistów, umożliwiając przekraczanie afordancji wpisanych w design i podważanie stereotypowych przekonań ludzi bez deficytów słuchu na temat tego, jak należy użytkować takie aparaty. Na część tę składają się dwa rozdziały, a każdy z nich stanowi pogłębione studium przypadku, kolejno: telefonii oraz kina dźwiękowego. Głusi z góry wykluczeni w partycypacji w tych mediach organizowali sobie do nich dostęp we własnym zakresie, nie dążąc przy tym jednak bynajmniej do wzmocnienia dźwięku (jak wydawać by się mogło osobie słyszącej), lecz poszukując rozwiązań związanych ze zmysłem wzroku.

Rozdział *Odzyskiwanie telefonu* ukazuje wielowymiarowość tytułowej technologii, która stała się dla głuchych zarówno narzędziem wykluczenia, jak i emancypacji. Doktor Zdrodowska zręcznie wykorzystuje tu zaczerpniętą z tradycji antropologicznej kategorię majsterkowania, a także naprawiania i ponownego używania (*repair/ reuse*). Słusznie zauważa, że „praktyki te na gruncie współczesnej kulturowej refleksji nad techniką są dowartościowywane w uzupełnieniu dotychczas dominujących analiz dziejów innowacji, które kończą się na ogół na ich implementacji i wprowadzeniu na rynek” (cyt. za autoreferatem). Po raz kolejny opowiada się tu wyraźnie przeciwko spływającemu kulturowy wymiar techniki determinizmowi technologicznemu, słusznie

zwracając uwagę, że „hakowanie” przedmiotów i usług jest bardzo istotną praktyką – efektywnym mechanizmem innowacyjności szczególnie często wybieranym przez osoby wykluczone, słabsze czy należące do grup mniejszościowych. Tym samym praktyka ta musi stać w centrum zainteresowań kulturoznawstwa, szczególnie tego zainteresowanego mediami oraz bliskiego tradycji brytyjskich *cultural studies*.

W ostatnim rozdziale – *Odzyskiwanie kina* – Autorka analizuje strategie wybierane przez niesłyszących w obliczu przełomu dźwiękowego w kinie, który chwilowo odciął ich od uczestnictwa w kulturze filmowej. Dokonała w nim istotnego rozróżnienia wewnątrz wspomnianej kategorii majsterkowania/ „hakowania”. Odróżniła mianowicie dobrze znaną strategię „zrób to sam”, podejmowaną na własną rękę przez jednostkę, od działań wspólnotowych typu „zróbmy to razem”. Porównując je zwróciła uwagę na fakt, że to druga z wymienionych strategii ma większą szansę, by przekształcać kulturę i społeczeństwo, skutecznie zapośredniczając komunikację między grupą mniejszościową i głównym nurtem dzięki wytworzeniu bardziej satysfakcjonujących, a zarazem wrażliwych na potrzeby obu stron rozwiązań. Dzięki temu mogą one być wykorzystywane również w innych mediach przez słyszących użytkowników, co faktycznie ma miejsce i odpowiada wspomnianej koncepcji „głuchego pożytku”.

Podsumowując, oceniam przedstawioną monografię jako publikację bardzo dobrą. Jest przystępnie napisana (mimo dość hermetycznej tematyki), proporcjonalnie podzielona i argumentacyjnie uporządkowana. Jako kulturoznawczyni odbieram ją jako może aż nazbyt bogatą w drobiazgowo opisane szczegóły techniczne, obszerne cytaty i liczne ilustracje kosztem szerokich, kontekstowych metadiagnoz, które są niezwykle trafne, lecz często skwitowane jedynie krótkim akapitem. Rozumiem, że za takim wyborem stała zapewne troska o niezaburzony dygresjami tok wywodu, lecz w moim przekonaniu można było usatysfakcjonować apetyt akademickiego czytelnika w tym względzie, umieszczając w zakończeniu książki podsumowanie o takim właśnie charakterze.

Jako mankament można odebrać również fakt, że rozważania zawarte w monografii opierają się na przykładach czerpanych wyłącznie ze świata anglosaskiego – Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, na co zresztą sama Autorka zwraca uwagę w autoreferacie. Biorąc pod uwagę technocentryzm tych społeczeństw można znaleźć uzasadnienie dla takiego postępowania, jednak może ono w konsekwencji podważać deklarowany jako kluczowy dla monografii jej wymiar krytyczny. Biorąc pod uwagę pracowitość Habilitantki można jednak żywić uzasadnioną nadzieję, że w dalszym toku swojej pracy badawczej będzie rozbudowywać obszar odniesień, włączając do niego również kraje peryferyjne.

Mimo tych uwag stwierdzam, że doktor Zdrodowska niewątpliwie udowodniła w pracy, że posiada przede wszystkim głęboką humanistyczną wrażliwość na podmiotowość grupy, która ją badawczo interesuje, następnie rzetelną wiedzę o przedmiocie, a wreszcie – wcale nie tak powszechną – umiejętność lokowania go zarazem w obszarze badań kulturoznawczych i w perspektywie historycznej. Za najważniejszy walor tej wnikliwej monografii uznaję zaś fakt, że Autorka bardzo celnie i przekonująco rozprawia się w niej z koncepcją determinizmu technologicznego i mitem ewolucyjnego rozwoju technologii, nadając funkcjonalne znaczenie pojęciu innowacji. Dzięki temu skutecznie wyprowadza je z politechniki do humanistycznej części akademii, ku satysfakcji i pożytkowi obywateli.

Konkluzja

Po zapoznaniu się z dokumentacją przedstawioną przez doktor Magdalenę Zdrodowską, a przede wszystkim z pracą wskazaną przez nią jako główne osiągnięcie naukowe stwierdzam, iż jest ona więcej niż wystarczającą podstawą do przyznania Habilitantce stopnia naukowego doktor habilitowanej w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie kulturoznawstwo. Jej dorobek naukowy jest nie tylko wysoce rozpoznawalny w Polsce i na świecie, ale także niezwykle spójny, konsekwentny i bogaty pod względem ilościowym i jakościowym. Nie brakuje w nim żadnych aktywności, a zaangażowanie Habilitantki w prace polskich i zagranicznych sieci naukowych jest wręcz wzorcowe. Wobec powyższego należy jednoznacznie stwierdzić, iż zarówno dorobek ten, jak i praca wskazana jako główne dokonanie naukowe w pełni spełniają kryteria określone przez przepisy mające zastosowanie w postępowaniu habilitacyjnym.

Reasumując, uznaję przedstawione do recenzji dzieło za dowód wysokich naukowych kompetencji doktor Magdaleny Zdrodowskiej. Jest to praca w znaczący sposób poszerzająca wgląd polskich badań kulturoznawczych w skomplikowane związki kultury i techniki. Celując oceniam też całokształt pozostałego dorobku Habilitantki. Wobec powyższych argumentów z pełnym przekonaniem wnioskuję o nadanie doktor Magdalenie Zdrodowskiej stopnia doktor habilitowanej nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o kulturze i religii.